

Дата: 19.10.2022

Урок №8

Тема: Валер'ян Підмогильний, роман «Місто». Світовий мотив підкорення людиною міста, самоутвердження, інтерпритовані на національному матеріалі

Мета: проаналізувати роман «Місто» Валер'яна Підмогильного з позицій екзистенціалізму; Допомогти учням усвідомити ідейно-художні особливості твору; розвивати навички виділення ключових епізодів, уміння творчо й глибоко підходити до аналізу художнього тексту; виховувати культуру читання, естетичний смак.

Матеріали до уроку:

Роман «Місто» був завершений письменником у 1927 р. і опублікований у Харкові вже в 1928 р. У 1929 р. Книгоспілка перевидала роман, а Б.Єлисаветський переклав його російською мовою — у 1930 р. роман виходить у серії «Творчество народов СССР». Після масових репресій інтелігенції 1930-х років, під які потрапив також і Валер'ян Підмогильний, роман «Місто», як й інші твори письменника, був заборонений до 1989 р.

Після публікації роман викликав значний інтерес у громадськості. Його обговорювали на читацьких конференціях, у пресі з'явилися рецензії літературознавців. Одні критики захоплювалися твором, у якому відбилася філософія життєствердження епохи, інші тлумачили роман у дусі соціологізму, називаючи книжку «антирадянською», бо в ній не показано «змички робітників і селян», немає ушлявлення колективізму, робітничого класу, а психологічний аналіз тогочасних проблем, увага до людини, її внутрішнього світу вважалися дрібнобуржуазною ідеологією, неприйнятною для соціалістичного суспільства. Деякі критики вважали роман автобіографічним, головного героя ототожнювали з автором, проти чого Валер'ян Підмогильний у пресі застерігав читачів.

Тож, у 1928 році Валер'ян Підмогильний опублікував у Харкові модерний (франц. *moderne* – новітній, сучасний) роман – перший урбаністичний роман в українській літературі. У ньому автор досліджує людину, поєднуючи естетичні засади психологічного роману та філософію екзистенціалізму. Твір не був подібний до традиційної народницької прози XIX ст., бо автор орієнтувався на європейський роман XIX — початку XX

ст., засвоївши традицію романістики Оноре де Бальзака, Гі де Мопассана, Анатолія Франса, Джека Лондона, а також вітчизняну — Агатангела Кримського, Володимира Винниченка.

? Розкрийте суть екзистенціалізму.

(Представники екзистенціалізму звернули свою увагу саме на внутрішній світ людини в екстремальних ситуаціях; вони вважали, що немає людини, яка б не відчувала хоч трохи відчаю; немає людини, у чій сокровенних надрах не приховувалася б якась стурбованість, тривога, дисгармонія, якийсь страх перед невідомим або чимось таким, що його вона навіть не бажає усвідомлювати.)

? Як ви розумієте психологізм?

(Психологізм — заглибленість у творі в душу персонажів, їх психологію. У психологічному творі увага автора переноситься із зовнішнього (подієвого) сюжету на внутрішній (психологічний), він відслідковує всі порухи душі своїх героїв, намагається розкрити їх роздуми й мотивацію вчинків, показати нелегкий шлях внутрішніх колізій. Психологізм почав входити в літературу в добу реалізму з його аналітичністю, а в час модернізму він набув популярності.)

? Ми визначаємо «Місто» як урбаністичний роман. З'ясуйте за словником, що таке урбаністика?

(Урбаністика – це твори мистецтва, які зображують місто, його життя та мешканців, до того ж «міськими очима».)

У 1929 році, відповідаючи на численні агресивні випадки з боку критиків, В. Підмогильний пояснюватиме причину створення роману:

«Написав «Місто», бо люблю місто і не мислю поза ним ні себе, ні своєї роботи. Написав ще й тому, щоб наблизити, в міру змоги, місто до української психіки, щоб сконцентрувати його в ній. І коли мені частина критики закидає «хуторянську ворожість» до міста, то я собі можу закинути тільки невдячність проти села. Але занадто вже довго жили ми під стріхами, щоб лишатись романтиками їх». Таке «надзавдання» письменника породжене було кризою українського світогляду. Традиційний міф про село як носія усталених культурних стереотипів вичерпує себе в умовах бурхливих суспільних перетворень початку ХХ століття. Нова, урбаністична, свідомість

була необхідною, назрілою для реалізації, але водночас і недоступною для українців унаслідок колоніальної політики Російської імперії, у якій міста як осередки цивілізації призначалися пануючій нації. Українське місто було невід'ємним від російської культури. Тому селяни 20-х рр., приходячи в місто, неминуче відчували конфлікт культурних традицій. У будь-якому випадку селянин був приречений відчувати власну чужинність. Саме цю "об'єктивну маргінальність українців" досліджує Підмогильний у своєму романі. До світового мотиву підкорення юнаком великого міста додається специфічний аспект долання героєм власного маргінесу, набуття ним нової, урбанізованої свідомості. Таким чином, Місто в романі — це більше, ніж середовище чи тло подій; воно переростає у символ певного типу світогляду, шлях до якого для українця лежить через сумніви, розчарування й внутрішню дисгармонію.

? З'ясуймо за словником , хто ж такий маргінал.

(Маргінал 1. Той, хто втратив колишні соціальні зв'язки і не пристосувався до нових умов життя(звичайно про вихідців із села) 2. Провінціал).

Маргінальність — характеристика образу героя, що перебуває «на межі» між двома станами. Герой-маргінал зазвичай — виходець з нижчого класу, який намагається завоювати вищі сфери суспільства, піднятися по драбині успіху. Традиція таких героїв іде від О. де Бальзака. В українській літературі типовим маргінальним героєм є Степан Радченко з роману В. Підмогильного «Місто»: уже не селянин, але ще не інтелігент, він хоче «підкорити» місто, стати відомим письменником. У 1920-их роках тисячі подібних Степанів, Надійок, Левків, Борисів із занедбаного українського села потягнулися до міської культури, цивілізації, тобто добровільно стали на шлях поступу й пошуку.

Робота над змістом роману

Переказ основних епізодів роману, «складання сюжетного ланцюжка».

Основною сюжетною лінією роману є еволюція головного героя Степана Радченка, який проходить шлях від ворожості й ненависті до примирення з містом. Внутрішні зміни головного героя відображаються через зміни в його ставленні до урбаністичної культури. На початку твору місто постає втіленням хаосу, дисгармонії. В уяві Степана воно підлягає знищенню. Усі надії він покладає на майбутню змичку міста й села, що призведе до поступового розчинення міської культури в сільській. Проте відбувається

протилежне: сам Степан поступово асимілюється з містом, розчиняється в ньому.

- Селянин, що приїхав у місто – столярня Гнідого – товариші: Левко, Надійка.
- Студент – кухня Гнідого – товариство: Максим, мусінька.
- Лектор – кімната задорожного – товариство: Борис, Зоська.
- Письменник – справжня квартира – товариші: Вигорський, Рита.

«Образ міста в романі».

Образ міста – один із домінуючих у літературі 1920-х років, зазвичай воно постає в кількох ракурсах: соціальному, естетичному, психологічному.

Літературознавці перебільшували значення образу міста у творі Підмогильного, зокрема звинувачуючи автора у «ворожому ставленні до міста». Так Григорій Костюк вважав, що твір Підмогильного – роман про Київ, він писав: «Описи знайомих колись і вже, можливо, призабутих вулиць, завулків, парків, Дніпра, пляжів, університету, академії, багатьох історичних та архітектурних пам'яток промовисто свідчать про це». Однак твір Підмогильного не є романом про Київ. Місто не стало головним персонажем роману. Письменник змальовує життя персонажів у певних місцевостях не для того, щоб запропонувати топографічні дослідження, а щоб освітити тло буття героїв, запропонувати своє бачення дійсності. Зображуючи міський «інтер'єр», прозаїк зупиняв свій зір і на сучасних міських атрибутах: авто, трамваях, кінотеатрах, кондитерських, дорогих крамницях, у яких продаються прикраси, одяг, парфуми та інші предмети розкоші, і на видатних історичних пам'ятках.

Для Валер'яна Підмогильного Київ – колиска цивілізації, споконвічний осередок культури, науки й освіти. На сторінках роману «Місто» згадуються такі видатні пам'ятки, як Андріївська церква, Аскольдова могила, Володимирський собор, Золоті ворота, Києво-Печерська лавра, Софійський собор, Царський сад, Історичний музей, Державний академічний театр опери та балету УРСР: «Проходячи повз садки на Володимирській вулиці проти пам'ятника Хмельницькому, він зайшов і сів

на лавочці сеєд дітей... і все навкруги приємно тішило йому очі – стара дзвіниця Софії, трамваї й хвиляста вулиця , обсаджена вздовж каштанами»; «Опинившись десь біля парку , він зайшов і сів на крайню лавочку. Трохи згодом , озирнувшись , він його пізнав – це був Золоторітський сквер з двома обгородженими купами розваленого каменю, що й дали йому назву». Згадуються численні райони та вулиці столиці, як-от: Бесарабка, Деміївка, Липки, Лук'янівка, Печерськ, Старий город, Арсенальна, П'ятакова, Нижній Вал, Велика Житомирська, Велика Підвальна, Жилинська, Садова, Тарасівська, Мала Підвальна, Хрещатик тощо. Автор чимало уваги приділяє описові архітектурних пам'яток, музеїв –культурних надбань минулих століть , які викликають захоплення колишніх сільських жителів. «Позаду шумів Хрещатий Яр , праворуч линула музика з Пролетарського саду, ліворуч шелестів людськими тінями Володимирський горб».

Радченко приїхав до міста вчитися , щоб потім повернутися в село, несучи йому освіту й прогрес . На початку твору герой споглядає місто як селянин , а тому в його уяві воно постає чужим , а то й ворожим: «Тут – аби продати »; «Ось вони – горожани! Крамарі , безглузді вчителі, безжурні з дуросців ляльки в пишних уборах! Їх треба вимести геть , розчавити цю розпусну черву, і на місце їх прийдуть інші».

На сторінках роману ми потрапляємо і в Київ літературний. Вступивши до університету , Степан швидко розчаровується в навчання й завдяки наполегливості знаходить роботу . А тепер він уже мислить по-іншому: «Не ненавидіти треба місто , а здобути. Ще мить тому він був погноблений , а тепер йому виділись безмежні перспективи ». Степан шукає успіху в галузі літератури, влаштовується лектором на курси українізації, потім у редакцію; прагнучи утвердити себе, видає першу збірку оповідань. І тут Підмогильний змальовує українське літературне життя 20-х років ХХ століття, забарвлюючи розповідь іронією: «Література складається з творчості , життя літературне – з розмов літераторів. І на їх устах кожен факт з життя письменника чудесно стає літературним фактором , анекдот про нього – літературним анекдотом , галоші його – літературними галошами , як ніби члени їхнього тіла мають чарівну властивість надавати речам своїм дотиком літературної вартості...» Мистецьке життя триває у різних формах: це і літературні вечори , на яких поети декламують свої вірші, і дискусії, у яких відбувається змагання між різними літературними угрупованнями , навіть розмови літераторів у редакції творять мистецьку атмосферу, у якій обертається Степан Радченко.

Підмогильний оптимістично закінчує роман вірою в розбуджені сили українського народу , у його переможну місію, втіливши у творі символічну ідею завоювання русифікованого Києва «свіжою , молодою кров'ю села» , щоб здобути його, змінити й перемогти!

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Визначте тему твору.

(Зображення людини в новому для неї середовищі, змалювання її почуттів, переживань.

Еволюція світогляду під впливом зовнішніх факторів.)

Домашнє завдання

Проаналізувати роман «Місто». Дати характеристику образів-персонажів.
Індивідуальні завдання.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.